

بررسی تاثیر آگاهی واج شناسی بر اختلال خواندن و دیکته نویسی دانش آموزان پایه سوم ابتدایی شهرستان زارچ

۱- فاطمه کریمی زارچی ۲- علیرضا فرجامی

۱- کارشناسی ارشد، علوم تربیتی تحقیقات آموزشی، واحد بافق، دانشگاه آزاد اسلامی، بافق، یزد

۲- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بافق، بافق، یزد

fateme.karimi.zarch1364@gmail.com

چکیده

در بسیاری از پژوهش‌ها ارتباط میان آگاهی واج شناختی و یادگیری به اثبات رسیده است. مهارت آگاهی واج شناختی یکی از مهمترین متغیرهای پیش‌بینی کننده مهارت خواندن و نوشتن است که با روش‌های مختلف آموزش داده می‌شود. هدف از پژوهش حاضر، بررسی تاثیر آگاهی واج شناسی بر اختلال خواندن و دیکته نویسی دانش‌آموزان پایه سوم ابتدایی شهرستان زارچ، بود. روش پژوهش از نوع نیمه آزمایشی بود. جامعه آماری پژوهش کلیه دانش‌آموزان دارای اختلال خواندن و دیکته نویسی پایه سوم شهرستان زارچ در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ بودند. نمونه آماری ۳۰ نفر و به روش در دسترس انتخاب گردیدند. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش، چک لیست اختلال خواندن آموزش و پرورش و آزمون اختلال دیکته نویسی محقق ساخته بوده است. گروه آزمایش تحت آموزش آگاهی واج شناسی، به مدت ۱۰ جلسه ۴۵ دقیقه‌ای قرار گرفت. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها از آزمون کوواریانس استفاده شد. نتایج نشان داد آموزش آگاهی واج شناسی بر اختلال خواندن و دیکته نویسی دانش‌آموزان پایه سوم ابتدایی شهرستان زارچ اثربخش بوده است و توانسته این اختلالات را در دانش‌آموزان بهبود بخشد. در نتیجه، آموزش آگاهی واج شناختی را می‌توان به عنوان یک شیوه مداخله در عملکرد خواندن و نوشتن دانش‌آموزان دارای اختلال مورد استفاده قرارداد و با توجه به اهمیت جایگاه آن، به عنوان برنامه آموزشی در سنین پایین به کار برد.

کلمات کلیدی: آگاهی واج شناسی، اختلال خواندن، دیکته نویسی

۱. مقدمه

با توجه به اهداف سازمان بهداشت جهانی در هزاره سوم مبنی بر ارتقاء سطح سلامت جوامع در چهار بعد جسمی، روانی، اجتماعی و اخلاقی، توجه به سلامت افراد جامعه به ویژه کودکان، جزء ارزنده ترین سرمایه گذاری‌ها برای آینده محسوب می‌شود. کودکان با ورود به مدرسه که نقطه عطفی در رشد آنان محسوب می‌شود، مهارت‌های تازه ای از قبیل خواندن و نوشتن را فرا می‌گیرند و عادت‌های تازه ای در محیط خود ایجاد می‌کنند [۱]. اما مشکلات یادگیری واقعیت‌های غیرقابل انکاری هستند که در تمام جوامع و فرهنگ‌ها به چشم می‌خورند. در این میان

دانشنامه علوم تربیتی

جلد ۱، شماره ۱، پاییز ۱۴۰۲

چه بسیاری دانش‌آموزانی که از لحاظ هوشی در سطح طبیعی هستند و همانند سایر کودکان رفتار می‌کنند، لیکن هنگامی که پای خواندن، نوشتن، املاء و ریاضیات به میان می‌آید، نقایص آشکاری از خود نشان می‌دهند. بنابراین، از نظر درسی در یک یا چند زمینه با مشکل جدی روبرو بوده و بدون بهره‌گیری از آموزش‌های ویژه قادر به ادامه تحصیل نیستند [۲].

فرآیند خواندن در آغاز مدرسه از اهمیت و حساسیت بسزایی برخوردار است. کسب مهارت در خواندن به عنوان یکی از مهم‌ترین هدف‌های نظام آموزش و پرورش در تمامی کشورها تعیین شده است که دانش‌آموزان باید تا زمانی که سنشان کم است بر آن تسلط یابند، چرا که خواندن به افزایش دانش آن‌ها و ارتباط با دیگران و همچنین به ادامه تحصیل آنها در سنین بالاتر کمک می‌کند [۳]. با وجود اینکه خواندن به عنوان یک مهارت بسیار ضروری، عمده‌ترین روش کسب معلومات و دانش و اساسی‌ترین ابزار یادگیری دانش‌آموزان است؛ اما واقعیت‌های موجود در جامعه بیانگر این است که شیوع اختلال خواندن (نارساخوانی) بسیار بالا است. افراد مبتلا مشکلاتی را در زمینه درک درست مطالب، تلفظ و حتی نوشتن دارند به طوری که قادر نیستند مانند سایرین در مهارت‌های آموزشی مرتبط با خواندن، عملکرد موفقیت‌آمیزی داشته باشند [۴]. براساس گزارش انجمن روانپزشکی آمریکا حدود ۴ درصد از کودکان سنین مدرسه در ایالت متحده آمریکا دچار اختلال خواندن هستند. در پژوهشی میزان شیوع ناتوانی یادگیری در ایران را ۱۱ درصد اعلام کرده‌اند که حداقل ۹ درصد آن را جمعیت اختلال خواندن تشکیل می‌دهد. نارسایی در یادگیری این مهارت می‌تواند مانع بسیاری از موفقیت‌های تحصیلی و شغلی شود و با پیامدهای گوناگونی همچون، افت تحصیلی، مردودی، ترک تحصیل، مشکلات سلامت روانی، بیکاری و ارتکاب جرم همراه گردد [۵]. نارساخوانی بیش از سایر ناتوانی‌های یادگیری در حوزه‌های گوناگون مانع پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌گردد. دانش‌آموزان دارای اختلال خواندن، به دلیل مشکل در حوزه خواندن و عدم درک صحیح از کلمات، در دیکته نویسی دچار ضعف هستند [۶].

نوشتن مستلزم به کارگیری مهارت‌های گوناگونی است. مهارت‌های مکانیکی نوشتن مانند دست‌خط، هجی کردن و نقطه‌گذاری از مهم‌ترین مهارت‌های مورد نیاز هستند. همچنین مهارت‌های زبانی مانند درک معنای کلمه‌ها و دستور زبان نیز مورد نیاز هستند. مهارت‌های تفکر مانند سازماندهی و برقراری ارتباط میان مطالب هم مهارت‌هایی هستند که دو بخش قبلی را تکمیل خواهند کرد. ناتوانی در یادگیری نوشتن یکی دیگر از اختلالات یادگیری است که به درک یا استفاده از زبان نوشتاری مربوط می‌شود [۷]. علامت اساسی این ناتوانی، عدم مهارت در نوشتن است که با آزمون‌های استاندارد شده سنجیده می‌شود و با توجه به سن تقویمی، هوش و میزان آموزش فرد به طور قابل ملاحظه‌ای پایین‌تر از سطح مورد انتظار است. به عبارتی ساده‌تر افرادی که با اختلال دیکته نویسی دست و پنجه نرم می‌کنند، در نوشته‌های خود بیشتر از افراد همسن‌شان دارای غلط‌های املائی هستند. این اختلال متمایز از اشتباهات رایج کودکان کلاس اول، دوم و سوم ابتدایی است [۸].

تعداد زیادی از دانش‌آموزان می‌توانند با آموزش‌های معمول در مدارس مهارت خواندن را یاد بگیرند، اما طی چندین دهه اخیر پژوهش‌ها نشان داده‌اند که تعدادی از دانش‌آموزان با آموزش‌های معمول مدارس قادر به یادگیری این مهارت کلیدی نیستند. این گروه از دانش‌آموزان، به راهبردهای آموزشی و مداخله‌ای ویژه جهت بهبود مشکل یادگیری در خواندن نیاز دارند. بدون وجود چنین آموزشی، مشکلات خواندن اکثریت این دانش‌آموزان ممکن است در طول سال‌های تحصیل و پس از آن ادامه پیدا کند [۹].

آگاهی واج شناختی دردهه‌های اخیر توجه بسیاری را به خود جلب کرده است. آگاهی واج شناختی به معنای توانایی شناسایی، تمیز و دست‌کاری اجزای کلمه شفاهی است و دارای سه سطح آگاهی از هجا، آگاهی از واحدهای درون‌هجایی و آگاهی از واج است که به همین ترتیب و با هم پوشانی یکدیگر در روند رشد آگاهی واج شناختی ظهور می‌یابند. آگاهی واج شناختی، دانش مربوط به ساختار صوتی زبان است که کودک را قادر می‌سازد تا هر یک از حروف کلمه را با صدای مرتبط با آن مربوط سازد [۱۰]. آگاهی واج شناختی به فرد این امکان را می‌دهد که اجزای واج شناختی زبان را دستکاری کند و از این طریق بتواند واج را به نوشته تبدیل کند و به معنی متن، دست‌یابد. بر این اساس، کسب و بهره‌گیری از چنین دانشی در ساختار شناختی فرد، به او در خواندن صحیح و سریع، کمک می‌کند. راهبرد واج شناختی دانش فرد از

دانشنامه علوم تربیتی

جلد ۱، شماره ۱، پاییز ۱۴۰۲

ساختارهای واجی گفتار را افزایش می‌دهد و به فرد امکان می‌دهد تا معنی را از متن استخراج کند. بر این اساس کسب و بهره‌گیری از چنین دانشی در ساختار شناختی فرد به او در خواندن صحیح و سریع کمک می‌کند و دانش اندک از ساختار واج می‌تواند موجب افزایش خطا و کاهش سرعت خواندن شده و خواندن روان را با مشکل مواجه نماید [۱۱].

مشکلات در زمینه نوشتن و به خصوص املا از ابتدای ورود به مدرسه خود را نشان می‌دهد و بر موفقیت تحصیلی و شغلی و اجتماعی دانش آموز اثر می‌گذارد. عدم موفقیت کودک در یادگیری خواندن و نوشتن در مدرسه می‌تواند او را از دیگر برنامه‌های درسی جدا نگه دارد و در نتیجه باعث شکل‌گیری خود پنداره منفی ترک تحصیل یا اخراج از مدرسه شود و در بلند مدت وضعیت شغلی و تحصیلی وی را تحت تاثیر قرار دهد [۱۲]. شناسایی عوامل تأثیرگذار بر یادگیری خواندن و نوشتن می‌تواند نقش مهمی در برنامه ریزی آموزشی و درمان افراد مبتلا به مشکلات یادگیری داشته باشد. یکی از عوامل تأثیرگذار بر یادگیری خواندن و نوشتن، آگاهی واج شناختی است. از آنجا که بررسی اختلال خواندن و دیکته و شناسایی عوامل موثر بر آن‌ها می‌تواند از پیشرفت این مشکلات جلوگیری نماید و پیامدهای منفی کوتاه مدت و بلند مدت آن را به حداقل برساند، لذا لزوم انجام تحقیق در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد [۱۳].

با توجه به اینکه مهارت‌های خواندن و نوشتن مهارت‌هایی پایه‌ای برای فعالیت‌های دیگر تحصیلی محسوب می‌شوند، هرگونه تاخیر در توجه به مشکلات این کودکان آثار زیان باری را به دنبال خواهد داشت. هم‌چنین باتوجه به میزان شیوع بالای اختلال‌های خواندن و دیکته نویسی در پایه‌های سوم ابتدایی و تأثیرات منفی آن‌ها در آینده دانش‌آموزان لازم است در این زمینه تحقیقات بیشتر و کامل‌تری صورت گیرد تا مبنایی برای تشخیص و برنامه ریزی‌های آموزشی به منظور رفع این مشکل شود. از این رو محقق در این پژوهش قصد دارد تا تاثیر آگاهی واج شناسی را بر اختلال خواندن و دیکته نویسی دانش‌آموزان پایه سوم ابتدایی شهرستان زارچ بررسی کند و میزان تاثیر این عامل را در این دو اختلال ارزیابی نماید.

روش پژوهش

طرح تحقیق از نوع کاربردی و از لحاظ روشی که دنبال می‌کند، نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه کنترل می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه دانش‌آموزان پایه سوم ابتدایی شهرستان زارچ در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ می‌باشد که دارای اختلال خواندن و دیکته نویسی بودند و به مرکز اختلالات حضرت فاطمه (س) زارچ مراجعه می‌کردند. حجم نمونه پژوهش از بین دانش‌آموزان دارای اختلال خواندن و دیکته نویسی، ۳۰ نفر به صورت در دسترس انتخاب گردیدند. جایگذاری این ۳۰ نفر در دو گروه ۱۵ نفری گواه و آزمایش به صورت تصادفی بود.

از آنجا که دسترسی به همه دانش‌آموزان و آموزش آنها کاری بسیار دشوار است، از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شد. پس از دریافت مجوز از طرف دانشگاه و اخذ موافقت از سوی آموزش و پرورش و با هماهنگی مدیر مرکز اختلالات حضرت فاطمه (س)، دانش‌آموزان انتخاب گردیدند. پیش از شروع آموزش، هر دو گروه از نظر میزان اختلال خواندن و دیکته نویسی مورد بررسی قرار گرفتند. سپس گروه آزمایش تحت آموزش آگاهی واج شناسی قرار گرفت. در این دوره گروه گواه آموزشی دریافت نکردند. پس از اتمام آموزش‌ها، مجدداً میزان اختلال خواندن و دیکته نویسی هر دو گروه بررسی و داده‌ها مورد تحلیل قرار گرفتند.

در ادامه ابزارهای پژوهش ارائه می‌شود:

الف) چک لیست اختلال خواندن

این چک لیست، ابزار غربالگری است که برای دانش‌آموزان مشکوک به نارساخوانی به کار می‌رود و در کلینیک‌های اختلالات یادگیری سازمان آموزش و پرورش طراحی شده است. این فرم ۱۰ مورد دارد که معلم کلاس مربوطه آن را تکمیل می‌کند و هر گاه هر یک از این فرم‌ها برای دانش‌آموزی پیش از ۵ مورد علامت زده شود آن دانش‌آموز، مشکوک به نارساخوانی شناخته می‌شوند. ضریب پایایی این آزمون بین ۰.۴۱ تا

دانشنامه علوم تربیتی

جلد ۱، شماره ۱، پاییز ۱۴۰۲

۹۵٪ محاسبه شده است [۱۴]. برای بررسی روایی ابزار پژوهش از متخصصان برنامه ریزی درسی و روانشناسی تربیتی بهره گرفته در این راستا ابزار پژوهش برای ۶ استاد با تخصص های مذکور ارسال شد و از آن‌ها خواسته در مورد روایی صوری و محتوایی ابزارهای پژوهش اعلام نظر کنند که در نهایت روایی صوری و محتوایی ابزار مورد تایید قرار گرفت. همچنین برای پایایی ابزارهای پژوهش از ضریب آلفای کرونباخ بهره گرفته شد که به ترتیب برای آزمون تشخیص خواندن ۰/۸۱، آزمون درک مطلب ۰/۸۹، آزمون سرعت خواندن ۰/۸۶ و چک لیست نارساخوانی ۰/۷۷ به دست آمد که نشان دهنده پایایی قابل قبول برای ابزار پژوهش می‌باشد.

ب) اختلال دیکته نویسی

به منظور بررسی اختلال دیکته از متن کتاب فارسی سوم توسط معلم املا گفته شد و میزان خطاهای دانش‌آموزان بررسی گردید.

شیوه اجرای پژوهش

به منظور اجرای پژوهش ابتدا چک لیست اختلال خواندن در مورد دانش‌آموزان تکمیل گردید و آزمون دیکته برگزار شد. سپس سپس از کتاب بخوانیم و بنویسیم پایه سوم دبستان ۵۰۰ کلمه انتخاب و در طی ۱۰ جلسه ۵۰ دقیقه ای به گروه آزمایش با استفاده از راهبرد آگاهی واج شناسی آموزش داده شد. در این مدت گروه کنترل آموزشی دریافت نکردند. پس از اتمام آموزش ها و در جلسه پایانی، میزان اختلال خواندن و دیکته دانش‌آموزان هر دو گروه مجدداً مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۱- جلسات آموزشی راهبرد آگاهی واج شناسی

جلسه	آموزش ها
اول	تقطیع هجایی
دوم	تشخیص تجانس
سوم	تشخیص قافیه
چهارم	حذف ترکیب واجی
پنجم	تشخیص کلمات دارای واج آغازین
ششم	تشخیص کلمات دارای واج یکسان
هفتم	تقطیع واجی
هشتم	نامیدن و حذف واج آغازی
نهم	حذف واج میانی
دهم	نامیدن و حذف واج پایانی

دانشنامه علوم تربیتی

جلد ۱، شماره ۱، پاییز ۱۴۰۲

در این پژوهش، از هر دو نوع آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. در بحث آمار توصیفی، میانگین، انحراف معیار، واریانس و و در بحث آمار استنباطی، به منظور بررسی اثربخشی آموزش داده شده، از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده گردید. داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS۲۲ بررسی و تحلیل شدند.

یافته‌ها

۱۹ شرکت کنندگان در پژوهش، ۳۰ نفر بودند که ۱۹ نفر (۶۳/۳) از دانش‌آموزان دختر و ۱۱ نفر (۳۶/۷) نفر پسر بوده اند.

جدول ۲- اطلاعات توصیفی اختلال خواندن و دیکته نویسی به تفکیک مرحله سنجش در گروه‌ها

متغیر	گروه	پیش آزمون	پس آزمون
اختلال خواندن	آزمایش	۶/۶۶	۳/۶۰
		۱/۵۸	۱/۳۵
	گواه	۶/۲۰	۵/۹۳
		۱/۳۷	۱/۲۷
اختلال دیکته نویسی	آزمایش	۱۱/۲۵	۱۵/۵۱
		۱/۹۱	۴/۱۶
	گواه	۱۱/۷۵	۱۱/۹۰
		۲/۳۹	۱/۷۷

در جدول شماره ۲ اطلاعات توصیفی نمرات پیش و پس آزمون اختلال خواندن و دیکته نویسی برای دو گروه کنترل و آزمایش آورده شده است. چنان که ملاحظه می‌شود میانگین اختلال خواندن گروه آزمایش در مرحله پس آزمون، نسبت به پیش آزمون کاهش را نشان می‌دهد و میزان اشتباهات در خواندن کمتر شده است. همچنین در مورد اختلال دیکته نویسی میانگین گروه آزمایش در مرحله پس آزمون، افزایش داشته است و بدین معناست که میزان اشتباهات املایی کاهش یافته است.

فرضیه اول: آگاهی واج شناسی بر اختلال خواندن دانش‌آموزان پایه سوم ابتدایی شهرستان زارچ اثربخش است.

جدول ۳- نتایج تحلیل کوواریانس اختلال خواندن بر اثر آموزش آگاهی واج شناسی

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری	ضریب اتا
پیش‌آزمون	۲/۴۱۱	۱	۲/۴۱۱	۱/۴۱۱	۰/۲۴۵	۰/۰۵۰
گروه (کنترل_آزمایش)	۴۲/۹۸۸	۱	۴۲/۹۸۸	۲۵/۱۶۵	۰/۰۰۱	۰/۴۸۲
خطا	۴۶/۱۲۲	۲۷	۱/۷۰۸			

دانشنامه علوم تربیتی

جلد ۱، شماره ۱، پاییز ۱۴۰۲

جدول شماره ۳ نتایج تحلیل کوواریانس نمرات پس‌آزمون اختلال خواندن با نمره‌های پیش‌آزمون این متغیر را نشان می‌دهد. نتایج جدول نشان می‌دهد، وجود تفاوت معنادار در اختلال خواندن، دانش‌آموزان گروه آگاهی واج شناختی تأیید می‌گردد. همان گونه که از نتایج ملاحظه می‌گردد سطح معناداری حاصل شده برای اختلال خواندن در سطح ($P < 0/05$) معنادار است. در نتیجه با توجه به میانگین‌های حاصل شده می‌توان گفت با ۹۹ درصد اطمینان اختلال خواندن گروه آزمایش در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون کاهش داشته است. با توجه به میزان ضریب اتا ۴۸/۲ درصد تغییرات اختلال خواندن مربوط به آموزش آگاهی واج شناسی می‌باشد.

فرضیه دوم: آگاهی واج شناسی بر اختلال دیکته‌نویسی دانش‌آموزان پایه سوم ابتدایی شهرستان زارچ اثربخش است.

جدول ۴- نتایج تحلیل کوواریانس اختلال دیکته‌نویسی بر اثر آموزش آگاهی واج شناسی

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی‌داری	ضریب اتا
پیش‌آزمون	۵۵/۷۰۱	۱	۱۳۳۷/۴۷۵	۶/۴۹۸	۰/۰۶۸	۰/۱۹۴
گروه (کنترل_آزمایش)	۱۱۴/۹۰۴	۱	۴۰۰۴/۰۴۵	۱۳/۴۰۴	۰/۰۰۱	۰/۳۳۲
خطا	۲۳۱/۴۵۷	۲۷	۸/۵۷۲			

جدول شماره ۴ نتایج تحلیل کوواریانس نمرات پس‌آزمون اختلال دیکته‌نویسی با نمره‌های پیش‌آزمون این متغیر را نشان می‌دهد. نتایج جدول نشان می‌دهد، وجود تفاوت معنادار در اختلال دیکته‌نویسی، دانش‌آموزان گروه آگاهی واج شناختی تأیید می‌گردد. همان گونه که از نتایج ملاحظه می‌گردد سطح معناداری حاصل شده برای اختلال دیکته‌نویسی در سطح ($P < 0/05$) معنادار است. در نتیجه با توجه به میانگین‌های حاصل شده می‌توان گفت با ۹۹ درصد اطمینان اختلال دیکته‌نویسی گروه آزمایش در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون کاهش داشته است. با توجه به میزان ضریب اتا ۳۳/۲ درصد تغییرات اختلال دیکته‌نویسی مربوط به آموزش آگاهی واج شناسی می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، بررسی تاثیر آگاهی واج شناسی بر اختلال خواندن و دیکته‌نویسی دانش‌آموزان پایه سوم ابتدایی شهرستان زارچ، بود. نتایج نشان می‌دهد، وجود تفاوت معنادار در اختلال خواندن، دانش‌آموزان گروه آگاهی واج شناختی تأیید می‌گردد. در نتیجه با توجه به میانگین‌های حاصل شده می‌توان گفت با ۹۹ درصد اطمینان اختلال خواندن گروه آزمایش در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون کاهش داشته است. با توجه به میزان ضریب اتا ۴۸/۲ درصد تغییرات اختلال خواندن مربوط به آموزش آگاهی واج شناسی می‌باشد. نتیجه پژوهش حاضر با تعدادی از پژوهش‌های پیشین [۱۵]، [۱۶]، [۱۷]، [۱۸]، [۱۹]، [۲۰] و [۲۱] که اثربخشی آگاهی واج شناسی بر اختلال خواندن را نشان داده‌اند، همسو می‌باشد.

در تبیین این یافته، می توان گفت استفاده از روش آگاهی واج شناسی با آموزش توانایی شناسایی صداها در کلمات و به عنوان یک مهارت ضروری برای تحول هجی کردن و دقت توأم با توانایی درک و تغییر واحدهای گفتاری زبان یعنی واج ها و نیز آگاهی از واحدهای بزرگتر مانند هجاها و پابانه هجا می تواند به کودک کمک کند تا هنگامی که کودکان واژه، بخش کردن کلمات و صدای حروف را می شناسند و همچنین بین حرف و صدا ارتباط برقرار می کنند، بتوانند بنویسند. همچنین آگاهی از صدا کمک می کند تا کودک کلمات گفتاری را دسته بندی کند و سپس آن ها را بخوانند. به نظر می رسد آگاهی واجی از طریق افزایش آگاهی دانش آموز نسبت به حروف و صداها، هجاها، ارتباط بین حرف و صدا، شناخت حروف اول وسط و آخر، کلمه ترکیب واج ها، دستکاری واجی و ... می تواند در در بهبود دقت و متعاقب آن بهبود خواندن دانش آموزان نارساخوان تأثیرگذار باشد. از سویی آگاهی واج شناختی نظیر آموزش حذف کردن، اضافه کردن و جانشین سازی هجاها و واج ها نقش مهمی در افزایش آگاهی صداها و زبان و ایجاد ارتباط نویسه واج در کودکان نارساخوان دارد و به دانش آموزان این امکان را می دهد که مهارت خود را در زمینه ساختارهای واجی تقویت کرده که این امر به خواندن صحیح کمک می کند و درک مطلب که هدف نهایی خواندن است، حاصل می گردد. همچنین می توان افزود که آموزش آگاهی واج شناختی هم بر افزایش آگاهی واج شناختی و هم بر بهبود سرعت و صحت خواندن مؤثر است، زیرا به فرد این امکان را می دهد که اجزای واج شناختی زبان را دستکاری کند و از این طریق، بتواند واج را به نوشته تبدیل کند و به معنی متن دست یابد. براین اساس کسب و بهره گیری از چنین دانشی در ساختار شناختی فرد، به او در خواندن صحیح و سریع، کمک می کند. در نتیجه می توان گفت، آگاهی واج شناسی بر اختلال خواندن دانش آموزان پایه سوم ابتدایی شهرستان زارچ اثربخش بوده است.

یافته دیگر پژوهش نشان می دهد، وجود تفاوت معنادار در اختلال دیکته نویسی، دانش آموزان گروه آگاهی واج شناختی تأیید می گردد. در نتیجه با توجه به میانگین های حاصل شده می توان گفت با ۹۹ درصد اطمینان اختلال دیکته نویسی گروه آزمایش در پس آزمون نسبت به پیش آزمون کاهش داشته است. با توجه به میزان ضریب اتا $33/2$ درصد تغییرات اختلال دیکته نویسی مربوط به آموزش آگاهی واج شناسی می باشد. بنابراین نتیجه پژوهش حاضر با تعدادی از پژوهش های پیشین [۲۲]، [۲۳]، [۲۴]، [۲۵] و [۲۶] که اثربخشی آگاهی واج شناسی بر اختلال دیکته را نشان داده اند، همسو می باشد.

در تبیین این یافته، می توان گفت دانش آموزانی که آگاهی واجی ندارند، واج ها یا واژه های موجود در صدای گفتاری را تشخیص نمی دهند و در انطباق و تبدیل صداها به نوشتار که برای دیکته نویسی ضرورت دارد، مشکل دارند. پس آگاهی واج شناختی و هجی کردن به یاری کودک می آید و او را قادر به خواندن و نوشتن لذت بخش خواهد کرد، چرا که آگاهی واجی تشخیص این مسئله است که واژه از عناصر صوتی یا واج ها درست می شود که صداها گفتاری را نشان می دهند و در آن خواننده صداها را با حروف یا با ترکیب حروف نوشتاری انطباق می دهد، اما بسیاری از کودکانی که در یادگیری دیکته دچار مشکل اند، نسبت به صداها واجی زبان و واژه ها حساس نیستند و از درک این مفهوم و تشخیص رابطه بین حروف و صداها عاجزند. آگاهی واجی نوعی توانایی فراشناختی در استفاده از نظام واجی است که مستلزم تفکر آگاهانه است در واقع آگاهی واجی توانایی شناسایی صداها در کلمات است و به عنوان یک مهارت ضروری برای تحول هجی کردن است.

به دلیل محدودیت های موجود در انتخاب نمونه چون محدودیت دوره ی تحصیلی و شهر محل تحصیل رعایت جانب احتیاط در تعمیم نتایج ضروری می نماید. از آنجایی که پژوهش حاضر یک طرح آزمایشی بود به مانند سایر پژوهش هایی آزمایش ممکن است متغیرهای مزاحم دیگری نیز وجود داشته باشند که کنترل آن ها امکان پذیر نبوده است. در این راستا پیشنهاد می شود مطالعه حاضر بر روی دانش آموزان سایر مقاطع تحصیلی انجام شود تا امکان مقایسه فراهم شود. علاوه بر دانش آموزان مبتلا به اختلال خواندن و دیکته از دانش آموزانی که اختلال اختلال ریاضی نیز دارند، به عنوان نمونه استفاده شده و نتایج با یافته های پژوهش حاضر مقایسه شود. به منظور ارزیابی جامع تر این روش بر کاهش اختلالات خواندن و دیکته پیشنهاد می شود، در پژوهش های آتی به بررسی میزان پایداری و ثبات اثر بخشی آن از طریق اجرای آزمون

دانشنامه علوم تربیتی

جلد ۱، شماره ۱، پاییز ۱۴۰۲

پیگیری اقدام شود. با توجه به نتایج پژوهش توصیه می‌شود که با آموزش والدین و همچنین گنجانیدن برنامه‌های آموزشی و قرار دادن در معرض مطالب نوشتاری و چاپی کودکان از پیش از دبستان، با استفاده از خواندن کتاب و شعر و داستان هر چه زودتر کودک را با واج‌ها آشنا نمایند تا تأخیر و عقب‌آگاهی واجی کودکان دارای نارساخوان قبل از ورود به مدرسه حل شود و یا این که قبل از آموزش رسمی خواندن تشخیص داده و درمان شود. این روش در آموزش و پرورش به کادر آموزشی مدارس ابتدایی آموزش داده شود تا از آنها در کلاس‌های دیکته نویسی استفاده نمایند. نتایج این پژوهش در مدارس و مراکز اختلالات یادگیری جهت کمک به مهارت خواندن دانش‌آموزان به کار گرفته شود و دوره‌های آموزشی متعددی برای آشنایی معلمان با روش آموزش آگاهی واج شناختی برگزار شود. از برنامه آگاهی واج شناختی به عنوان یک روش مداخله مکمل در کنار سایر روش‌های درمانی و توانبخشی در مراکز اختلالات یادگیری برای کمک به کودکان در معرض خطر و مستعد اختلالات یادگیری استفاده شود.

۱۲. مراجع

1. Zhang H, Chang L, Chen X, Ma L, Zhou R., Working memory updating training improves mathematics performance in middle school students with learning difficulties. *Front Hum Neurosci*, ۱۲, ۲۰۱۸, ۱۵۴.
2. Carolina, B.N., Patrícia, A.Z. & Marisa, T.H., Effects of working memory intervention on students with reading comprehension difficulties. *Revista CEFAC*, ۲۱ (۴), ۲۰۱۹.
3. اله رضا، معصومه، پیش‌بینی عملکرد خواندن در دانش‌آموزان با اختلال خواندن دوره اول ابتدایی بر اساس حافظه‌ی فعال و اضطراب آن‌ها در شهرستان کبودر آهنگ. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی دانشگاه پیام نور استان همدان، ۱۴۰۰.
4. کاکولوند، زهرا و حسن‌آبادی، حمیدرضا، مدل پردازش واج شناختی در کودکان با اختلال خواندن و اختلال ریاضی: عامل همبودی یا مؤلفه افتراق‌ساز. تازه‌های علوم شناختی، ۲۴ (۳)، ۱۴۰۰، ۱۴۷-۱۳۱.
5. سیف نراقی، مریم و نادری، عزت‌اله، نارسایی‌های ویژه یادگیری: چگونگی تشخیص و روش‌های بازپروری. تهران: ارسباران، ۱۳۹۸.
6. Vanbinst K, van Bergen E, Ghesquiere P, De Smedt B. Cross-domain associations of key cognitive correlates of early reading and early arithmetic in ۵-year-olds. *Early Childhood Research Quarterly*, ۵۱, ۲۰۲۰, ۱۴۴-۱۵۲.
7. سماوی، سید عبدالوهاب؛ غلامی، سمیرا و زاهدی، احمد، *اختلال دیکته نویسی*، کنفرانس ملی مطالعات خانواده و مدرسه، بندرعباس، ۱۴۰۰.
8. Jorj H., The efficacy of multi sensory writing instruction Fernald on the disorder dictation. *Journal of psychology*; ۱۰۲, ۲۰۱۹, ۱۲۰-۱۳۷.
9. زارع، فاطمه، بررسی و درمان *اختلال‌های یادگیری دانش‌آموزان ابتدایی*، چهارمین همایش ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم، میناب، ۱۴۰۱.

دانشنامه علوم تربیتی

جلد ۱، شماره ۱، پاییز ۱۴۰۲

۱۰. Veríssimo L, Costa M, Miranda F, Pontes C and Castro I, The Importance of Phonological Awareness in Learning Disabilities' Prevention: Perspectives of Pre-School and Primary Teachers. *Front. Educ.*, ۶, ۲۰۲۱, ۳۵۰-۳۲۸.
۱۱. Schmidt C, Brandenburg J, Busch J, Buttner G, Grube D, Mähler C, et al., Developmental trajectories of phonological information processing in upper elementary students with reading or spelling disabilities. *Reading Research Quarterly*. ۵۶(۱), ۲۰۲۱, ۱۴۳-۱۷۱.
۱۲. پادیاب، عبدالخالق؛ عسکری، مهران؛ فروغی، حسین و گلالی تراب، پیمان، روش درمان اختلال در یادگیری، ششمین همایش ملی پژوهش های نوین در حوزه علوم تربیتی و روانشناسی ایران، تهران، ۱۳۹۹.
۱۳. عزتی بایی، مریم، *اختلال یادگیری و پیشگیری و درمان*، دومین کنگره تازه یافته ها در حوزه خانواده، بهداشت روان، اختلالات، پیشگیری و آموزش، تهران، ۱۳۹۹.
۱۴. رسولی، مهدی؛ چوبداری، عسگر؛ کارگر، حمید و رستمی، صدیقه، اثربخشی آموزش راهبردهای شناختی فراشناختی در بهبود عملکرد خواندن و خودکارآمدی تحصیلی دانش آموزان با اختلال خواندن. *مطالعات ناتوانی*، دوره ۸، ۱۳۹۷.
۱۵. نجفی پازکی، معصومه، *آموزش آگاهی واج شناسی و مهارت خواندن کودکان ۸ ساله*، چهارمین کنفرانس بین المللی تحقیقات بنیادین در مطالعات زبان و ادبیات، تهران، ۱۴۰۱.
۱۶. منتظری، زهرا؛ دمهری، فرنگیس؛ سعید منش، محسن و سمیعی، هدی، *بررسی مقایسه ای تاثیر هنر درمانی گروهی با آموزش آگاهی واج شناختی گروهی بردرک مطلب و خواندن دانش آموزان دارای اختلال خواندن*، نهمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، تهران، ۱۴۰۰.
۱۷. رسولی، نرگس و فرزادفر، فریده، *بررسی اثربخشی آموزش آگاهی واج شناختی بر تقویت حافظه شنیداری و سطح خواندن در دانش آموزان مبتلا به نارسا خوانی*، دومین همایش ملی مدرسه آینده، اردبیل، ۱۴۰۰.
۱۸. لطیفی، اصغر و یعقوبی، ابوالقاسم، *تاثیر آموزش مهارت های آگاهی واج شناختی بر سرعت خواندن و درک مطلب دانش آموزان نارساخوان پایه دوم ابتدایی*. *فصلنامه علمی پژوهشنامه تربیتی*، ۱۴(۵۸)، ۱۳۹۸، ۹۵-۱۱۸.
۱۹. Morrise, RD. The study of phonological awareness strategy effect on reading skills development of dyslexic boys. *Educational Psychology*, ۱۱۱(۳), ۲۰۲۱, ۴۳۴-۴۴۵.
۲۰. Torgesen JK, Alexander AW, Wagner RK, Rashotte CA, Voeller KK, Conway T, Effect of Phonological Awareness on Improving Reading and Self-esteem of Students with Dyslexia. *Journal of Learning Disabilities*, ۳۴(۱), ۲۰۲۰, ۳۳-۵۸.
۲۱. Laing, S. (۲۰۱۸). The Effects of Phonological Awareness and Reading Intervention with Moderate-Severe Language Impairment. *Speech Pathology. Com*
۲۲. رضاحدادی، طاهره، *اثر بخشی آموزش آگاهی واج شناختی بر بهبود مهارت املايي دانش آموزان دارای اختلال دیکته نویسی*، ششمین همایش بین المللی روان شناسی مدرسه، تهران، ۱۳۹۹.
۲۳. عشورنژاد، فاطمه؛ کاکویی، مرضیه و صفاپور، انسیه، *تاثیر آموزش آگاهی واج شناختی بر حافظه دیداری و عملکرد نوشتن در دانش آموزان دچار اختلال دیکته نویسی*. همایش کشوری و جشنواره کودکان با نیازهای خاص، اصفهان، ۱۳۹۷.

دانشنامه علوم تربیتی

جلد ۱، شماره ۱، پاییز ۱۴۰۲

۲۴. رحیمی باباعربی، زهرا؛ عوض بابایی، زهرا؛ زارع نژاد، مولا و جمشیدی سلوکلوی، احمد، *اثر بخشی آموزش روش آگاهی واج شناختی بر کاهش خطاهای دیکته نویسی دانش آموزان پایه دوم ابتدایی*. سومین کنفرانس بین المللی نوآوری های اخیر در روانشناسی، مشاوره و علوم رفتاری، تهران، ۱۳۹۵.
۲۵. باعزت، فرشته؛ نادری، حبیب الله و ایزدی فرد، راضیه (۱۳۹۱). *تأثیر آموزش آگاهی واج شناسی بر کاهش خطاهای املايي دانش آموزان دارای اختلال نوشتن*. علوم رفتاری. ۱ (۶)، ۶۰-۵۵.
۲۶. Kunnathodi, A & Remia K. R., Influence of Phonological Awareness, Morphological Awareness and Non-verbal ability on Dictated Spelling. *Scholars World-Irmjcr*, ۱ (۳), ۲۰۱۷, ۱۶-۲۳.